

آثار اقتصادی جنگ روسیه و اوکراین بر گرجستان

چکیده

با آغاز جنگ روسیه و اوکراین، تأثیر سریع آن بر اقتصاد گرجستان به صورت کاهش ارزش لاری (واحد پول این کشور)، افزایش قیمت بسیاری از کالاها از جمله سوخت و کاهش عرضه برخی کالاها در فروشگاه‌ها متبلور شد. طی دو هفته، قیمت دلار بیش از ۱۲ درصد و قیمت بنزین و گازوئیل بیش از ۲۰ درصد افزایش یافت. اقتصاد گرجستان به‌طور سنتی با کشورهای شوروی سابق درهم‌تنیدگی بسیاری دارد و همچنان به روسیه وابسته است. روسیه از شرکای اول تجاری گرجستان و تأمین‌کننده اصلی گندم و برق و سوخت این کشور است. افزون بر آن، روسیه همچنان از بازارهای اصلی هدف محصولات کشاورزی و غذایی گرجستان است. اوکراین نیز با قرار گرفتن در بین ۱۰ شریک عمده تجاری گرجستان در تأمین برخی از کالاها برای این کشور نقشی مهم دارد.

تجربه قبلی گرجستان در سال ۲۰۰۸ و مواجهه با حمله روسیه، موجب شد دولت گرجستان بسیار محتاطانه عمل کند و فقط به محکومیت سیاسی اقدام روسیه در حمله به اوکراین اکتفا نموده و از پیوستن به تحریم‌های غرب علیه روسیه خودداری کند تا بدین ترتیب بتواند رکود اقتصادی ناشی از همه‌گیری کروناویروس را جبران نموده و به رشد اقتصادی خود ادامه دهد. در همین راستا نخست‌وزیر گرجستان به وزرای مربوطه دستور داد همچنان تصمیمات لازمه برای ادامه روند رشد اقتصادی در سال ۲۰۲۲ را اتخاذ نمایند.

به رغم اتخاذ سیاست بی‌طرفانه دولت گرجستان در حوزه اقتصادی، برخی زیانهای جنگ روسیه بر اقتصاد گرجستان اجتناب‌ناپذیر است. علاوه بر کاهش سریع ارزش لاری، نرخ بالای تورم همچنان ادامه دارد. این در حالی است که گرجستان سعی داشت پس از بحران همه‌گیری و تجربه نرخ بی‌سابقه نزدیک به ۱۴ درصدی تورم، از سال ۲۰۲۲ روند کاهش نرخ تورم را آغاز نماید.

به نظر کارشناسان، چنانچه این جنگ ۱ تا ۲ ماه طول بکشد، رشد اقتصادی گرجستان به جای ۵ درصد پیش‌بینی شده، به ۳ درصد می‌رسد. تورم در سطح ۷ درصد و ارزش پول ملی گرجستان به ۳,۲۵ لاری در برابر یک دلار خواهد بود. اما در صورت تداوم این عملیات و تشدید تحریم‌ها علیه روسیه، گرجستان با رشد اقتصادی منفی ۱ درصد و تورم در سطح ۹ درصد مواجه خواهد شد و نرخ هر دلار به ۳,۴ لاری خواهد رسید.

البته این جنگ تا کنون سه جنبه مثبت برای گرجستان داشته است: قرار نگرفتن نام گرجستان در فهرست کشورهای غیردوست روسیه، احتمال برقراری مجدد خط پروازی مسکو - تفلیس و رفع ممنوعیت واردات محصولات لبنی از گرجستان.

مقدمه (تأثیرگذاری سریع جنگ بر اقتصاد گرجستان)

با آغاز حمله روسیه به اوکراین در تاریخ ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ (۵ بهمن ۱۴۰۰) آثار اقتصادی آن بر جهان و از جمله بر گرجستان قابل پیش بینی بود.

بخش اول تأثیرها متأثر از تحولات بازارهای جهانی به ویژه در حوزه نفت و مالی است. زیرا با افزایش قیمت نفت و محصولات نفتی همچون بنزین و گازوئیل قیمت آنها در بازار گرجستان و به تبع آن سایر کالاها نیز افزایشی قابل توجهی یافت. گفتنی است که قیمت سوخت کاملاً رقابتی است و دولت هیچ نقشی در تعیین قیمت آنها ندارد.

گرجستان تقریباً تمامی سوخت خود را از خارج تأمین می کند و روسیه اولین تأمین کننده سوخت این کشور می باشد. رومانی، جمهوری آذربایجان و ترکمنستان دیگر منابع مهم تأمین سوخت گرجستان می باشند.

در حوزه مالی نیز تصمیمهای اتخاذ شده برای تحریم روسیه در انتقال بانکی ارزها (سوئیفت) به شدت بر گرجستان تأثیر گذاشته است. این در حالی اتفاق افتاد که طی ماه های اخیر با افزایش مداوم ارزش واحد پول گرجستان در مقابل ارزهای معتبر مواجه بودیم. اما با آغاز جنگ، قیمت ارزهای معتبر در بازار تفلیس به ناگهان رو به افزایش گذاشت. بطوری که در کمتر از دو هفته قیمت هر دلار امریکا با بیش از ۱۲ درصد افزایش از ۲,۹ لاری به ۳,۴ لاری رسید.

برخی آثار حمله روسیه به اوکراین بطور مستقیم از بازار دو کشور نشئت می گیرد. زیرا روسیه از شرکای اول اقتصادی و اوکراین نیز جزو ۱۰ کشور اول طرف اقتصادی گرجستان است. بی تردید هر گونه بحران اقتصادی این دو کشور بر گرجستان تأثیر گذار است.

به ویژه آنکه گرجستان هنوز در تأمین بسیاری از نیازهای خود به شدت به بازار کشورهای شوروی سابق وابسته است. از جمله اینکه گرجستان ۹۰ درصد از گندم مورد نیاز خود را از خارج تأمین می کند که نزدیک به ۹۰ درصد از گندم وارداتی نیز از روسیه و ۱۰ درصد باقیمانده نیز از اوکراین و یا قزاقستان تأمین می شود. مجموع مصرف سالانه گندم در گرجستان نزدیک به ۷۰۰ هزار تن می باشد. بنابر این امنیت غذایی گرجستان به شدت به خارج و به ویژه به روسیه وابسته می باشد.

مسکو در آخرین تصمیم خود صادرات غله را تا پایان ماه مارس ممنوع اعلام کرد و با توجه به ظرفیت ذخیره دو ماهه گندم در گرجستان، این ممنوعیت خبر خوبی برای گرجستان نمی باشد.

در حوزه برق گرجستان در سالهای گذشته افزایش واردات از روسیه داشته است. بطوری که حدود ۱۳ میلیارد کیلووات ساعت برق در داخل تولید و ۳ میلیارد کیلووات ساعت کسری برق نیز از روسیه وارد شده است.

به رغم قطعی روابط دیپلماتیک گرجستان و روسیه پس از حمله روسیه به گرجستان در سال ۲۰۰۸، روسیه همچنان از شرکای اول اقتصادی گرجستان است و حجم مبادلات تجاری دو کشور در سال ۲۰۲۱ به بیش از ۱,۶ میلیارد دلار رسید که ۲۳ درصد بیش از سال ماقبل - ۲۰۲۰ - بوده است. در سال گذشته صادرات گرجستان به روسیه ۳۸ درصد و واردات از این کشور نیز نزدیک به ۱۶ درصد رشد داشته است. سهم روسیه در

گردش تجاری گرجستان حدود ۱۵ درصد است اما در برخی اقلام همچون گندم سهم روسیه قابل توجه است. ۱۵ درصد گاز طبیعی و ۳۰ درصد فرآورده های نفتی نیز از روسیه وارد می شود. مبادلات بین گرجستان و اوکراین در سال ۲۰۲۱ بالغ بر ۷۵۸,۹ میلیون دلار بوده که تقریباً ۲۵ درصد بیشتر از رقم سال ۲۰۲۰ است. این رقم حدود ۵۰ درصد حجم مبادلات تجاری گرجستان و روسیه است. مبادلات تجارت خارجی گرجستان در سال ۲۰۲۱ با افزایش ۲۵,۶ درصدی نسبت به رقم سال ۲۰۲۰ به ۱۴,۳ میلیارد دلار رسید. در سال ۲۰۲۱، محصولات گرجستان به میزان ۴,۲ میلیارد دلار صادر شد که ۲۶,۹ درصد بیشتر از سال ۲۰۲۰ بوده است. واردات این کشور نیز ۱۰,۰۱ میلیارد دلار بوده است.

به نظر می رسد بیشترین تأثیر آثار این جنگ بر دو شاخص رشد اقتصادی و نرخ تورم باشد. زیرا گرجستان تلاش می کرد در دوره پس از همه گیری کرونا، به رشد اقتصادی بالای ۵ درصدی خود ادامه دهد و به تدریج از نرخ دورقمی تورم (۱۳,۹ درصدی) که طی ۱۰ سال گذشته بی سابقه بود بکاهد و آن را به نرخ هدف ۳ درصدی برساند. در صورت ادامه جنگ ضمن افزایش نرخ ارز، روند افزایش محصولات وارداتی همچون گندم، برق و سوخت و به تبع آن کالاهای تولید داخل ادامه خواهد یافت.

موضع دولت گرجستان در نپیوستن به تحریمهای غرب علیه روسیه

به سبب وابستگی های شدید اقتصاد گرجستان به روسیه، ایراکلی قریباشویلی نخست وزیر این کشور هنگام مطرح شدن تحریمهای غرب علیه روسیه اعلام کرد گرجستان به این تحریمها نخواهد پیوست. به رغم انتقادات تند برخی از احزاب مخالف به سیاست دولت، تصمیم فوق را می توان بهترین تصمیم دولت در شرایط بحرانی برای ملت و دولت گرجستان دانست. زیرا پیوستن به آن در واقع تحریم ملت گرجستان است. گرجستان پس از بحران اقتصادی ناشی از همه گیری و ۶,۸ درصد کاهش اقتصادی در سال ۲۰۲۰، توانست در سال ۲۰۲۱ به رشد بالای ۱۰ درصدی دست یابد و در ماه ژانویه ۲۰۲۲ به رشد اقتصادی ۱۸ درصدی رسید. نخست وزیر گرجستان در همین رابطه به وزارتخانه های مربوطه ماموریت داد که تمامی تصمیمات لازم برای ادامه روند رشد اقتصادی اتخاذ شود. طبیعی است در چنین شرایطی گرجستان تلاش خواهد کرد تأثیر جنگ در همسایگی خود را به حداقل برساند و از تحریمها بدور باشد.

موضع سیاسی دولت گرجستان

ایراکلی قریباشویلی با تأکید بر اینکه "جنگ و آنچه در اوکراین در حال رخ دادن است برای ما قطعاً غیرقابل قبول است، ابراز امیدواری کرد که "کل جامعه بین المللی برای پایان دادن به این جنگ هرچه زودتر تمام تلاش ممکن را انجام دهد".

وی افزود: «همه ما دعا می کنیم که جنگ و فاجعه ای که در اوکراین اتفاق می افتد هرچه زودتر پایان یابد». همزمان، نخست وزیر به شهروندان گرجستان اطمینان داد که با وجود "چالش ها و تحریکات" هیچ خطر و تهدیدی متوجه ما نمی باشد.

پیام‌های مثبت مسکو به مواضع تفلیس

روسیه در واکنش به عدم پیوستن گرجستان به تحریم‌های اقتصادی غرب علیه این کشور چند پیام صادر کرد. اول، سرگئی گاوریلوف معاون دومای روسیه گفت که اگر دولت گرجستان به مسیر انتخابی خود ادامه دهد و به تحریم‌های غرب نپیوندد، امکان احیای ترافیک مستقیم هوایی با روسیه وجود خواهد داشت. یادآوری می‌شود که روسیه در ژوئیه ۲۰۱۹ پروازهای مستقیم به گرجستان را در واکنش به اعتراضات تفلیس که پس از سفر سرگئی گاوریلوف به گرجستان انجام شد، متوقف کرد. دوم، مسکو از درج نام گرجستان در فهرست کشورهای غیردوست روسیه خودداری نمود. سوم، ممنوعیت واردات محصولات لبنی گرجستان از سوی روسیه لغو شد.

نظرات کارشناسان و مؤسسات اقتصادی و مالی در مورد آثار جنگ

تصمیم دولت برای نجات اقتصاد گرجستان

کارشناسان کاهش ارزش پول ملی گرجستان را ناشی از عدم اطمینان فزاینده در اثر حوادث اوکراین می‌دانند که بر روحیه مردم و تجار گرجستان تأثیر می‌گذارد.

گیورگی آباشیشویلی پژوهشگر اقتصاد در اندیشکده *Geocase* گفت^۱ که دولت گرجستان باید سیاست همکاری تنگاتنگ با مؤسسات مالی بین‌المللی دنبال کند تا فشار شوک‌های خارجی و انتظارات منفی را که رشد اقتصادی کشور را تهدید می‌کند، کاهش دهد.

بحران روسیه و اوکراین پیش‌بینی‌های رشد اقتصادی گرجستان برای سال ۲۰۲۲ را به شدت تغییر داده است و به گفته کارشناسان، تحریم‌های ضد روسیه پیامدهای منفی جدی برای اقتصاد این کشور که عمدتاً به بازار روسیه وابسته است، خواهد داشت.

به گفته این کارشناس، با وجود افزایش تجارت با کشورهای اتحادیه اروپا، گرجستان نتوانسته است سیاست تجاری خود را تغییر زیادی دهد، زیرا این کشور بسیار به بازار روسیه وابسته است.

روسیه بزرگترین شریک تجاری گرجستان به شمار می‌رود. اوکراین نیز در میان شرکای تجاری مهم گرجستان است. بنابراین، عملیات ویژه روسیه در اوکراین قبلاً بر قیمت تمام‌شده کالاهای این کشورها تأثیر گذاشته و حتی باعث کمبود برخی از آنها در مغازه‌های گرجستان شده است.

گرجستان در حال مذاکره با صندوق بین‌المللی پول برای اجرای برنامه جدیدی برای حفظ روند رشد اقتصادی است. در آوریل ۲۰۲۱، صندوق بین‌المللی پول یک برنامه چهار ساله را برای حمایت از اصلاحات اقتصادی در گرجستان تکمیل کرد و در آخرین قسمت برنامه کمک‌ها حدود ۱۱۱ میلیون دلار به گرجستان منتقل خواهد شد و مجموع پرداخت‌های برنامه را به ۶۸۷ میلیون دلار خواهد رساند. آباشیشویلی در پایان گفت: «این همکاری برای ثبات و پایداری اقتصاد کلان گرجستان بسیار مهم خواهد بود. متأسفانه اقتصاد گرجستان هنوز آنقدر قوی

^۱ <https://sputnik-georgia.ru/20220308/ekspert-nazval-reshenie-po-spaseniyu-ekonomiki-gruzii-265069032.html>

نیست که بتواند به تنهایی در برابر شوک های خارجی مقاومت کند. بنابراین هماهنگی با شرکای بین المللی لازم است». بانک ملی گرجستان نرخ پایه هر دلار آمریکا را در ۸ مارس ۳,۳۹۹۱ لاری تعیین کرد که ۱۲ درصد بیشتر از نرخ دلار قبل از شروع عملیات نظامی روسیه در اوکراین در ۲۴ فوریه است. به نظر این کارشناس، برای روشن شدن وضعیت کلی باید ارتباط فعال تری با مردم و کارآفرینان برقرار شود.

همچنین، به گفته سوسو آرچوادزه کارشناس اقتصادی^۲، عدم اطمینان فزاینده ناشی از رویدادهای اوکراین بر روحیه مردم و بازرگانان گرجستان تأثیر می گذارد. به گفته وی، ساکنان گرجستان در تلاش هستند تا سرمایه و دارایی های خود را با تبدیل آنها به ارز قابل اعتمادتر دلار تضمین کنند که منجر به کاهش ارزش لاری شد. به گفته آرچوادزه، روسیه و اوکراین در میان شرکای تجاری گرجستان در رده ده کشور اول قرار دارند و هنگامی که درگیری های نظامی بین آنها رخ می دهد، این موضوع بر خود این کشورها از نظر قدرت خرید جمعیت و نگرش آنها نسبت به محصولات تأثیر منفی می گذارد و از سوی دیگر، فرصت برای مبادلات تجاری بین گرجستان و این کشورها را محدود می کند.

به زعم وی، نمی توان گفت که این اوضاع چه مدتی ادامه خواهد داشت و چه منابعی در طول جنگ مورد نیاز خواهد بود و آیا منابع کافی در این کشورها برای تضمین تجارت با گرجستان در همین حجم وجود خواهد داشت. وی در پایان خاطرنشان ساخت: «تأمین بازار داخلی ما، تأمین تقاضای مؤثر تا حد زیادی به این شرایط بستگی دارد. زیرا ما بسیاری از محصولات غذایی را از اوکراین و روسیه وارد می کنیم و بر این اساس، اگر وقفه هایی در زنجیره تأمین ایجاد شود، جستجوی بازارهای جایگزین مقداری طول می کشد. لذا در برخی موارد این باعث افزایش قیمت تمام شده محصولات می گردد».

پیش بینی آثار جنگ بر اقتصاد گرجستان

با توجه به مدت عملیات روسیه در اوکراین، تحلیلگران توسعه اقتصاد گرجستان را بر اساس دو سناریو پیش بینی می کنند. کارشناسان به دلیل وضعیت اوکراین انتظار بدتر شدن همه شاخص های اقتصادی گرجستان را دارند. به گفته تحلیلگران آژانس بین المللی تحلیلی *Galt&Taggart* عواقب عملیات روسیه در اوکراین برای اقتصاد گرجستان به مدت زمان عملیات بستگی دارد.

به عقیده آنها، چنانچه این عملیات ۱ تا ۲ ماه طول بکشد، رشد اقتصادی گرجستان به جای ۵ درصد پیش بینی شده، به ۳ درصد می رسد. تورم در سطح ۷ درصد و ارزش پول ملی گرجستان به ۳,۲۵ لاری در برابر یک دلار خواهد بود.

به نظر *Galt&Taggart*، در عین حال گردشگری در مقایسه با سال ۲۰۱۹ به جای ۸۵ درصد پیش بینی شده، تنها ۷۵ درصد بهبود خواهد یافت. اما در صورت تداوم این عملیات و تشدید تحریم ها علیه روسیه،

² <https://sputnik-georgia.ru/20220224/natsionalnaya-valyuta-gruzii-obestsenilas-za-den-na-4-264761536.html>

گرجستان با رشد اقتصادی منفی ۱ درصد، تورم در سطح ۹ درصد و نرخ هر دلار به ۳,۴ لاری خواهد رسید. در مقایسه با سال ۲۰۱۹ باید انتظار بهبود گردشگری را تنها در سطح ۶۰ درصد داشت.^۱

تحلیلگران مؤسسه *TBC Capital* نیز با توجه به مدت زمان عملیات روسیه در اوکراین، دو سناریو را برای توسعه اقتصاد گرجستان در نظر می گیرند. به نظر آنها، در صورت پایان سریع عملیات، رشد تولید ناخالص داخلی به ۳,۵-۴ درصد کاهش می یابد، تورم همچنان بیش از میزان هدف ۳ درصد خواهد بود و ارزش پول ملی گرجستان ۳,۲۵ لاری در برابر یک دلار خواهد بود. در این صورت، تحلیلگران بهبود اقتصادی سریع را برای اوایل سال ۲۰۲۳ پیش بینی و دوره فعلی را با همه گیری مقایسه می کنند.

با این حال، اگر این عملیات بیش از سه ماه ادامه یابد و عوامل خارجی منفی در آن نقش داشته باشند، اقتصاد گرجستان تنها ۰,۵ درصد در طول سال رشد خواهد کرد، تورم در سطحی بالاتر از شاخص هدف در محدوده ۱۰ درصد و ارزش پول ملی ۳,۵ لاری به ازای هر دلار خواهد بود.

¹ <https://sputnik-georgia.ru/20220302/cto-zhdet-ekonomiku-gruzii-v-2022-godu-iz-za-situatsii-na-ukraine-pervye-prognozy-264899339.html>